

ارزیابی آگاهی و نگرش پرستاران نسبت به احکام شرعی در بیمارستان‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران در سال ۱۳۹۳

دکتر نیکزاد عیسی زاده^۱، خورشید وسکویی اشکوری^۲
جیران زبردست^۳، محمد ملک محمدی^۴، سمیرا شصتی^۵

چکیده

زمینه و هدف: نقش آگاهی و نگرش پرستاران شاغل در مراکز درمانی در مورد احکام شرعی امری مسلم و تاثیرگذار است. لذا پژوهش حاضر با هدف تعیین میزان آگاهی و نگرش پرستاران نسبت به احکام شرعی قبل و بعد از گذراندن کارگاه آموزشی و مقایسه آن‌ها با یکدیگر انجام شده است.

روش بررسی: در این مطالعه توصیفی-تحلیلی که به صورت مقطعی انجام شد، آگاهی و نگرش ۴۸۰ پرستار برحسب متغیرهای سن، جنس، نوع بخش محل اشتغال، میزان تحصیلات و نوع استخدام در بیمارستان‌های برگزار کننده و غیر برگزار کننده کارگاه‌های احکام شرعی در دانشگاه علوم پزشکی تهران در سال ۱۳۹۳ به وسیله پرسش‌نامه محقق ساخته ارزیابی شد. داده‌های جمع آوری شده از طریق نرم افزار SPSS نسخه ۱۹ مورد تحلیل آماری قرار گرفت.

یافته‌ها: سطح آگاهی و نگرش پرستاران در بیمارستان‌های برگزار کننده کارگاه احکام از بیمارستان‌های غیر برگزار کننده کارگاه احکام شرعی بالاتر و مثبت‌تر گزارش شد. در مجموع، اختلاف معنی داری از نظر سن، جنس، سطح تحصیلات، و نوع اشتغال با سطح آگاهی و نگرش پرستاران مشاهده نشد، اما پرستاران شاغل در بخش‌های جراحی، هم چنین و سطح تحصیلات کارشناسی ارشد و دکتری، میزان بالاتری از آگاهی و نگرش را نشان دادند.

نتیجه‌گیری: توجه به آموزش در رابطه با احکام شرعی پرستاران امری لازم و ضروری است، و در نتیجه اجرای این فرآیند می‌تواند باعث افزایش رضامندی بیمار از ارائه مراقبت پرستاری گردد.

واژه‌های کلیدی: آگاهی، نگرش، پرستار، بیمارستان، احکام شرعی

* نویسنده مسئول:

دکتر نیکزاد عیسی زاده؛

مرکز تحقیقات علوم قرآن، حدیث و

طب دانشگاه علوم پزشکی تهران

Email:

N/iesazadeh@tums.ac.ir

- دریافت مقاله: تیر ۱۳۹۴ پذیرش مقاله: شهریور ۱۳۹۴

مقدمه

برای فرهنگ سازی در جوامع، باید به جهان بینی و باورهای مبنایی افراد توجه شود. نوع نگاه انسان و تعریف او از جهان هستی، اشتغال، و زندگی، چگونگی رابطه‌ی او با خود، خدا و هم‌نوع را شکل می‌دهد. پزشکان و پرستاران، افراد تأثیرگذاری هستند که در صورت توجه به وظایف و حفظ حدود و حریم، محیطی سالم و سرشار از انرژی و تلاش را در مراکز

^۱ استادیار مرکز تحقیقات علوم قرآن، حدیث و طب، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

^۲ دانشجوی دکتری مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، معاونت درمان، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد یادگیری الکترونیک در آموزش پزشکی، کارشناس پژوهش، معاونت پژوهشی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

^۴ کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث، مرکز فرهنگی قرآن و عترت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

^۵ کارشناس ارشد پرستاری سلامت جامعه، معاونت درمان، بیمارستان امام خمینی^۶، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

تاثیر آن را بر یادگیری پرستاری ارزشیابی کنند تا از کیفیت روند آموزش در مقایسه با سایر مراکز مطلع گردند. بنابراین، مطالعه حاضر با هدف تعیین میزان آگاهی و نگرش پرستاران نسبت به احکام شرعی قبل و بعد از گذراندن کارگاه آموزشی و مقایسه آن‌ها با یکدیگر در بیمارستان‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران تهیه و تدوین شده است.

روش بررسی

در این مطالعه توصیفی-تحلیلی که به صورت مقطعی در سال ۱۳۹۳ انجام شد، پس از کسب اجازه کتبی از ریاست دانشگاه علوم پزشکی تهران و سایر مدیران ذیربط، سطح آگاهی و نگرش در بین پرستاران شاغل در بیمارستان‌های برگزار کننده و غیر برگزار کننده کارگاه‌های احکام شرعی در دانشگاه علوم پزشکی تهران که به صورت روش نمونه‌گیری خوشه‌ای وارد مطالعه شده بودند، اندازه‌گیری شد و سپس مورد مقایسه قرار گرفت. متغیرهای مورد بررسی شامل سن، جنس، نوع بخش محل اشتغال، میزان تحصیلات، نوع استخدام، و آگاهی و نگرش پرستاران بود. تعداد ۴۸۰ پرستار به وسیله پرسش‌نامه مورد بررسی قرار گرفتند. پرسش‌نامه مزبور دارای ۴۰ سوال بود که ۲۰ سوال اول شامل ارزیابی آگاهی، و ۲۰ سوال دوم ارزیابی نگرش کارکنان پرستاری نسبت به احکام شرعی را در برمی‌گرفت. با توجه به اینکه انجام این بررسی جزء اولین مطالعات در نوع خود می‌باشد، ابتدا یک پرسش‌نامه از طریق بحث گروهی و بارش افکار (Focus Group Discussion) تهیه شد. در تهیه این پرسش‌نامه از استادان و دانشمندان و صاحب‌نظران این رشته و افراد خبره کادر درمان، استادان علوم اسلامی و فقهی بهره‌گرفته شد و در نهایت اعتبار روایی آن تایید گردید. جهت بررسی

درمانی ایجاد می‌کنند (۳-۱). یکی از مسائل مهم در فرآیند پرستاری رفع نیازهای بیمار می‌باشد، و در محیط‌های درمانی یکی از مهم‌ترین نیازهایی که باید مورد توجه پرستاران قرار گیرد، نیازهای معنوی و روحی بیماران است؛ لذا رعایت احکام شرعی که یکی از ابعاد معنوی و اعتقادی بیماران است، در مراقبت‌های پرستاری اهمیت خاصی پیدا می‌کند. احترام به اعتقادات مذهبی بیمار یکی از ارکان با اهمیت اخلاق پزشکی است و طبق تحقیقات به عمل آمده، اطلاعات ناکافی از احکام شرعی، جزء بیشترین موانع ارائه مراقبت‌های مذهبی به بیماران محسوب می‌شود (۸-۶). به منظور برنامه‌ریزی جهت نیل به اهداف ارزشی دین مبین اسلام در زمینه رعایت احکام شرعی، اطلاع از میزان آگاهی پرستاران، و شناسایی نیازهای آموزشی آنان، امری ضروری است. از آنجایی که بیماران پس از بستری شدن به علت کم‌اطلاعی یا ناآگاهی از احکام فقهی، و نیز به علت نبود دسترسی سریع و آسان آنان به کارشناسان دینی، از انجام فرایض دینی خود باز می‌مانند؛ بنابراین لازم است تا احکام شرعی مرتبط، به پرستاران و کادر درمانی آموزش داده شود تا این افراد با دانستن احکام شرعی ذیربط، کمک حال بیماران بستری شده باشند (۱۱-۹). از سوی دیگر، با توجه به حجم بالای خدمات درمانی ارائه شده، گسترش روزافزون مراکز درمانی همراه با ارائه خدمات موثر و نیاز وافر به کارکنان درمانی، لزوم برگزاری کارگاه‌های احکام شرعی برای پرستاران بیش از پیش احساس می‌شود. با توجه به اینکه با گذراندن این دوره‌ها، کارکنان درمانی با احکام شرعی موردنظر در محل درمان آشنا شده و دیدگاه شریعت نسبت به احکام پزشکی برای آنان شرح داده می‌شود، لذا پژوهشگران تصمیم دارند آموزش احکام شرعی را براساس الگوی یادگیری مبتنی برحل مسئله طراحی و

ارائه شد. داده‌های کمی بصورت میانگین و انحراف معیار و فراوانی نمایش داده شدند و جهت نمایش آمار تحلیلی از روش T-test و Anova استفاده شد.

یافته‌ها

۲۴۰ پرستار در تعداد ۸ بیمارستان برگزار کننده و هم چنین ۲۴۰ پرستار دیگر در ۸ بیمارستان غیر برگزار کننده کارگاه آموزشی از نظر سطح آگاهی پیرامون احکام شرعی مورد بررسی قرار گرفتند.

پایایی این پرسش نامه از آزمون آلفا کرونباخ استفاده شد و ضریب آلفا کرونباخ برابر ۰/۷۰ گزارش گردید. نهایتاً حجم نمونه نهایی به تعداد ۴۸۰ نفر در هر کدام از بیمارستان‌های برگزار کننده و غیر برگزار کننده به صورت طبقه بندی شده و خوشه‌ای تعیین شد و افراد تعیین شده در هر بخش بطور تصادفی انتخاب شدند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها، از برنامه SPSS نسخه ۱۹ بهره برداری لازم به عمل آمد. نتایج توصیفی با اطمینان حدود ۹۵ درصد بصورت جداول و نمودارها

جدول ۱: مشخصات دموگرافیک پرستاران بر مسب (بیمارستان‌های برگزار کننده و غیر برگزار کننده احکام شرعی)

جمع کلی	گروه		عوامل دموگرافیک
	برگزار کننده کارگاه احکام شرعی	غیر برگزار کننده کارگاه احکام شرعی	
۱۰ (۲/۰۸)	۶ (۶۰٪)	۴ (۴۰٪)	۲۵ >
۳۴۵ (۷۱/۸)	۱۶۸ (۴۸/۷)	۱۷۷ (۵۱/۳)	۳۵-۲۵ سن
۱۲۵ (۲۰/۰۴)	۶۶ (۵۲/۸)	۵۹ (۴۷/۲)	۳۵ <
۴۰۵ (۸۴/۰۴)	۲۰۲ (۴۹/۹)	۲۰۳ (۵۰/۱)	زن جنس
۷۵ (۱۵/۶)	۳۸ (۵۰/۷)	۳۷ (۴۹/۳)	مرد
۲۶۱ (۵۴/۴)	۱۳۶ (۵۲/۱)	۱۲۵ (۴۷/۹)	داخلی نام بخش محل کار
۲۱۹ (۴۵/۶)	۱۰۴ (۴۷/۵)	۱۱۵ (۵۲/۵)	جراحی
۲۸۲ (۵۸/۸)	۱۴۹ (۵۲/۸)	۱۳۳ (۴۷/۲)	رسمی
۱۸۷ (۳۸/۹)	۸۳ (۴۴/۴)	۱۰۴ (۵۵/۶)	پیمانی نوع استخدام
۱۱ (۲/۳)	۸ (۷۲/۷)	۳ (۲۷/۳)	قراردادی
۴۵۸ (۹۵/۴)	۲۲۹ (۵۰)	۲۲۹ (۵۰)	کارشناس
۱۲ (۳)	۷ (۳۵/۷)	۷ (۶۴/۳)	کارشناس ارشد میزان تحصیلات
۱۰ (۱/۶)	۶ (۶۰٪)	۴ (۴۰٪)	بهبار

نفر (۵۸/۸) پرستار رسمی، ۱۸۷ (۳۸/۹) پرستار پیمانی و ۱۱ نفر (۲/۳) پرستار قراردادی مشغول به کار هستند. میزان تحصیلات پرستاران ۴۵۸ نفر (۹۵/۴) کارشناسی، ۱۲ نفر (۳) کارشناس ارشد و ۱۰ نفر (۱/۶) بهیار گزارش شد. میزان پراکندگی مشخصات دموگرافیک در هر دو گروه بیمارستان‌های

جدول ۱ نشان می‌دهد که پرستاران مورد مطالعه، در رده سنی زیر ۲۵ سال ۱۰ نفر (۸/۲)، ۲۵-۳۵ سال ۳۴۵ نفر (۷۱/۸) و بیشتر از ۳۵ سال ۱۲۵ نفر (۲۰/۴) قرار دارند. در این میان، تعداد ۴۰۵ نفر زن (۸۴/۴) و ۷۵ نفر مرد (۱۶/۶)، در بخش جراحی ۲۱۹ نفر (۴۵/۶) و در بخش داخلی ۲۶۱ نفر (۴۵/۴)، ۲۸۲

برگزار کننده و غیر برگزار کننده احکام شرعی اختلاف معنی داری را نشان نداده است.

جدول ۲: میانگین میزان آگاهی و نگرش پرستاران نسبت به رعایت احکام شرعی بر مسب عوامل دموگرافیک و مشخصات بیمارستانها

نوع متغیر	میانگین	آگاهی	نگرش
نوع بیمارستان	غیر برگزار کننده کارگاه احکام شرعی	۶۳/۱۵±۱۸/۵	۶۵/۱۴±۲۰/۲
	برگزار کننده کارگاه احکام شرعی	۸۱/۱۱±۶/۱	۸۱/۵۴±۶/۹
	سطح معنی داری	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱
سن	> ۲۵	۷۱/۶۶±۱۸/۷۹	۶۸/۷۵±۲۱/۸۶
	۲۵-۳۵	۷۲/۷۸±۱۶/۰۱	۷۳/۶۱±۱۶/۸
	< ۳۵	۷۰/۳۷±۱۷/۴	۷۲/۹۳±۱۷/۸۲
جنس	سطح معنی داری	۰/۵	۰/۱
	زن	۷۲/۱۹±۱۶/۳	۷۳/۳۲±۱۷/۲
	مرد	۷۱/۸±۱۷/۰۲	۷۳/۴۶±۱۷/۲
نام بخش محل کار	سطح معنی داری	۰/۹	۰/۸
	داخلی	۷۱/۶±۱۷/۸	۷۱/۱۵±۱۷/۴
	جراحی	۷۵/۴۱±۱۶/۱	۷۳/۲±۱۵/۱
نوع استخدام	سطح معنی داری	۰/۳	۰/۰۱
	رسمی	۷۱/۹۳±۱۶/۸	۷۲/۹۷±۱۷/۵
	پیمانی	۷۲/۵۶±۱۵/۵	۷۳/۸۷±۱۶/۱
تحصیلات	قراردادی	۷۰/۲۰±۲۲/۱۹	۷۳/۸۵±۲۴/۰۱
	سطح معنی داری	۰/۸	۰/۸
	فوق دیپلم	۶۹/۸۲±۱۴/۱۷	۷۰/۳۵±۱۷/۵۸
لیسانس	لیسانس	۷۲/۱۵±۱۶/۴۳	۷۳/۳۹±۱۷/۱۱
	فوق لیسانس	۷۵/۳۱±۲۲/۲	۷۵/۶۲±۲۲/۹
	سطح معنی داری	۰/۷	۰/۷
جمع کلی	۷۲/۱۳±۱۶/۴	۷۳/۳۴±۱۷/۱	

نظر تاثیر دهه‌های مختلف سنی روی نمره آگاهی ($P=0/1$) و نگرش ($P=0/7$) نسبت رعایت به احکام شرعی مشاهده نمی‌شود. نتیجه تحلیل آماری بر اساس جنس نیز نشان می‌دهد زنان و مردان اختلاف معنی داری از نظر سطح آگاهی و نگرش با یکدیگر ندارند. پرستاران شاغل در بخش‌های جراحی، امتیاز نگرش بالاتری نسبت به پرستاران بخش‌های داخلی نشان دادند که این اختلاف از نظر آماری معنی دار

جدول ۲ نشان می‌دهد که میانگین نمره آگاهی و نگرش پرستاران نسبت به رعایت احکام شرعی در بیمارستان‌های برگزار کننده و غیر برگزار کننده کارگاه احکام شرعی اختلاف معنی داری را نشان می‌دهد ($p=0/001$). اگرچه نتایج بدست آمده حاکی از آن است که پرستاران در گروه سنی ۲۵-۳۵، بیشترین نمره آگاهی و نگرش را نسبت به گروه‌های سنی زیر ۲۵ و بالای ۳۵ دارا هستند، اما اختلاف معنی داری از

است (p=0/01). در مورد امتیاز آگاهی و نگرش پرستاران بر حسب نوع استخدام و میزان تحصیلات نیز نتایج بدست آمده نشان دهنده اختلاف معنی دار بین این متغیرها در میان پرستاران مورد مطالعه نیست.

جدول ۳: میانگین میزان آگاهی و نگرش پرستاران بر حسب سن، جنس، بخش بستری، نوع اشتغال و تحصیلات بر حسب گذراندن کارگاه احکام شرعی در بیمارستان‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران

پرستارانی که کارگاه آموزش احکام شرعی را گذرانده‌اند		پرستارانی که کارگاه آموزش احکام شرعی را نگذرانده‌اند		عوامل دموگرافیک
آگاهی	نگرش	آگاهی	نگرش	
۶۱/۲۵±۲۵/۳۳	۵۴/۰۶±۲۵/۷۷	۸۰/۰۰±۵/۴۵	۸۰/۵۰±۸/۳۷	>۲۵
۶۴/۲۶±۱۸/۳۷	۶۵/۴۹±۱۹/۹۹	۸۱/۰۸±۶/۲۷	۸۱/۵۱±۶/۸۹	۲۵-۳۵
۶۰/۴۲±۱۸/۴۷	۶۵/۹۴±۲۰/۷۵	۸۱/۳۳±۵/۹۷	۸۱/۷۳±۷/۰۰	<۳۵
۰/۳	۰/۵	۰/۸	۰/۹	سطح معنی داری
۶۳/۱۹±۱۸/۳۳	۶۵/۲۲±۲۰/۳۸	۸۱/۱۶±۶/۲۸	۸۱/۳۹±۶/۹۵	زن
۶۲/۹۶±۱۹/۶۷	۶۴/۷۷±۱۹/۸۰	۸۰/۸۸±۵/۵۹	۸۲/۴۰±۶/۷۸	مرد
۰/۹	۰/۹	۰/۹	۰/۴	سطح معنی داری
۶۲/۴۲±۱۹/۸۱	۶۳/۱۴±۲۰/۶۰	۸۰/۶۷±۵/۸۳	۸۰/۸۱±۶/۴۹	داخلی
۶۴/۱۱±۱۶/۶۹	۶۷/۷۶±۱۹/۵۷	۸۱/۶۱±۶/۵۰	۸۲/۳۴±۷/۳۰	جراحی
۰/۴	۰/۰۸	۰/۲	۰/۰۱	سطح معنی داری
۶۳/۳۷±۱۸/۳۳	۶۵/۲۶±۲۰/۲۸	۸۱/۵۹±۶/۸۰	۸۱/۶۸±۷/۱۸	رسمی
۶۲/۷۷±۱۸/۴۹	۶۴/۸۰±۱۹/۸۴	۸۰/۳۸±۵/۱۷	۸۱/۱۱±۶/۳۹	پیمانی
۶۲/۹۷±۲۴/۰۰	۶۶/۵۶±۲۶/۱۹	۴/۶۹±۶/۵۶	۸۸/۴۴±۹/۴۳	قراردادی
۰/۹	۰/۹	۰/۱	۰/۱	سطح معنی داری
۶۳/۲۲±۱۸/۵۳	۶۵/۳۵±۲۰/۲۵	۸۱/۰۹±۶/۱۲	۸۱/۴۴±۶/۸۴	کارشناس
۶۲/۸۱±۲۵/۶۳	۶۰/۹۴±۲۴/۰۱	۸۷/۸۱±۹/۰۹	۹۰/۳۱±۸/۹۸	کارشناس ارشد
۶۱/۲۵±۱۵/۹۹	۶۰/۷۱±۲۰/۵۳	۷۸/۳۹±۲/۸۶	۸۰/۰۰±۵/۶۴	بهبار
۰/۹	۰/۹	۰/۰۴	۰/۰۳	سطح معنی داری
۶۳/۱۵±۱۸/۵۰	۶۵/۱۵±۲۰/۲۵	۸۱/۱۲±۶/۱۶	۸۱/۵۴±۶/۹۲	کل

جدول ۳ نشان می‌دهد که سطح آگاهی و نگرش پرستاران شرکت کننده در کارگاه‌های آموزشی، نسبت به رعایت احکام شرعی به تفکیک سن، جنس، نوع بخش بستری، نوع اشتغال و میزان تحصیلات اختلاف معنی داری را نشان نمی‌دهد. اگرچه در بیمارستان‌های برگزار کننده کارگاه‌های احکام شرعی، سطح آگاهی و نگرش پرستاران شرکت کننده در این کارگاه‌ها با میزان تحصیلات آن‌ها اختلاف معنی داری را نشان می‌دهد ($P=0/03$ و $P=0/04$)؛ به طوری که میزان آگاهی و نگرش در پرستاران دارای مدرک کارشناسی و کارشناسی ارشد در مقایسه با بهیاران به مراتب بالاتر است.

بحث

جامعه‌ی دینی و سالم دارای شاخصه‌های تعریف شده است. انطباق رفتارهای فردی و اجتماعی با اخلاق و موازین شرعی و حقوقی از مهم‌ترین ویژگی‌های این جوامع به شمار می‌رود. این انطباق، در سایه‌ی ایجاد زمینه‌ی مناسب فرهنگی و کارآمد برنامه‌سازان فرهنگی و دینی میسر است. در مراکز درمانی، مجموعه‌ی پزشکان، پرستاران، و دیگر کارکنان گروه پزشکی بیمارستان‌ها، مخاطبان اصلی این نوشتار بوده‌اند؛ اگرچه اطلاع رسانی در سطح وسیع و همه‌جانبه در این زمینه، جزو رسالت مهم گروه برنامه‌ریز در هر کشوری است (۷-۱). رعایت اخلاق در مراقبت از بیمار اهمیت بسیاری دارد و از نظر فرهنگ اسلامی نیز اموری چون حفظ حیات و احیا، مراقبت از بیمار جهت بازگشت سلامتی، و تلاش در جهت شفا بیماران و ارتقا بهداشت عمومی، از اعمال صالح اجتماعی محسوب می‌شود (۵-۲). پرستاران موظفند در جهت رفع این نوع نیازهای بیماران گام بردارند.

نتایج حاصل از مطالعه حاضر نشان داد پرستارانی که کارگاه احکام شرعی را گذرانده‌اند، دارای سطح آگاهی نسبتاً بالایی در مقایسه با پرستارانی که کارگاه مزبور را نگذرانده‌اند، دارا هستند. لذا این امر ضرورت توجه به آموزش در رابطه با احکام شرعی را آشکار می‌سازد و می‌تواند رضامندی بیماران از ارائه مراقبت‌ها را افزایش دهد. در پژوهش مشابهی که توسط لاریجانی و همکاران در سال ۱۳۸۳ انجام شد، نتایج بدست آمده نشان داد ۲۶ درصد از واحدهای مورد پژوهش نیاز به دریافت آموزش در زمینه احکام شرعی را مطرح کرده‌اند، به طوری که یکی از اساسی‌ترین اشکالات وضع کنونی امور پزشکی از نظر اسلامی، نداشتن اطلاع کافی بیماران از فتوهای مراجع در ارتباط با مسائل شرعی است (۱۰). بر اساس اصول اولیه اخلاقی، اگر ارائه خدمات پرستاری بر اساس احترام به اعتقادات مذهبی مددجو نباشد، حلقه اعتماد در زنجیره ارتباط مددجو- پرستار آسیب می‌بیند و ارتباط سالم که لازمه موفقیت پرستار در ارائه خدمات پرستاری است، دچار اختلال خواهد شد. بنابراین، طبق اصول اخلاق پرستاری، پرستار باید در ارائه خدمات به احکام شرعی توجه و عنایت داشته باشد (۵). اولین موضوع، در زمینه‌ی طب و پرستاری، به ویژه در یک جامعه‌ی دینی، اخلاق پرستاری است که ضرورت آن از دانش این رشته کمتر نیست، زیرا در سایه‌ی رفتار اعتدال‌آمیز و خُلق و خوی پسندیده، پرستار خواهد توانست به وظیفه‌ی حرفه‌ای خویش عمل کند (۱۲-۵). برای نمونه، در ارتباط گفتاری پزشک، یا پرستار با بیمار حدودی مشخص می‌شود که اصل ضرورت، اهمیت ویژه پیدا می‌کند و باید بنابر موازین شرعی در نوع و میزان سخن گفتن دقت عمل صورت گیرد تا به سالم سازی روابط پرستار با بیمار و در نتیجه بهینه سازی محیط بیمارستان از نظر

روانی، فقهی و اخلاقی منجر گردد (۹-۵).

همچنین طی پژوهش مشابهی که توسط اثنی عشری و همکاران در مشهد انجام شد، اکثریت (۴۸٪) پزشکان و پرستاران توجه به موازین شرعی در موسسات بهداشتی درمانی را در حد پائین اعلام کردند. همچنین طبق یافته‌های بدست آمده، فقط ۱۱ درصد از این افراد در مورد نحوه انجام واجبات و خواندن نماز در دوره نفاس آگاهی خوب داشتند و اکثریت (۶۰٪) حتی از طول دوره نفاس نیز بی اطلاع بودند (۶).

با وجود این، بررسی حاضر نشان از آن دارد که سطح آگاهی و نگرش پرستاران شرکت کننده در کارگاه احکام شرعی به طرز چشمگیری بالاتر از پرستارانی است که موفق به شرکت در این کارگاه‌ها نشده‌اند. نکته حایز اهمیت آن است که اختلاف معنی داری از نظر سن، جنس، سطح تحصیلات، نوع اشتغال با سطح آگاهی و نگرش پرستاران مشاهده نشد، اما نتایج بدست آمده نشان داد که پرستاران بخش‌های جراحی سطح نگرش مثبت تری نسبت به پرستاران بخش‌های داخلی در خصوص رعایت احکام شرعی نشان دادند ($p=0/01$).

یکه فلاح در مطالعه خود بر روی ۱۰۰ بیمار مراجعه کننده به بخش زایمان بیمارستان امام حسن مجتبی (ع) که جهت زایمان یا بررسی مشکلات دوران بارداری به این بیمارستان مراجعه داشتند، نشان داد که اکثریت (۵۷/۳٪) این افراد از سطح آگاهی متوسطی در خصوص احکام شرعی نفاس برخوردار بودند. اکثریت (۶۰٪) افراد مراجعه کننده حتی در مورد طول دوره نفاس نیز آگاهی بالایی نداشتند، و طول دوره نفاس را ۴۰ روز مطرح کرده بودند. علاوه بر این، در مورد نحوه انجام واجبات و خواندن نماز نیز در دوره نفاس، فقط ۱۱ درصد افراد آگاهی خوب داشتند. لازم

به ذکر است که در این مطالعه آگاهی از احکام شرعی نفاس با تحصیلات بیمار ($P=0/002$)، تحصیلات همسر بیمار ($P=0/01$)، و شغل همسر بیمار ($P=0/04$) رابطه معنی دار آماری دیده شد. همچنین بین میانگین آگاهی کل و شغل همسر رابطه معنی دار آماری وجود داشت ($P=0/02$) و بین میزان آگاهی از انجام واجبات در دوره نفاس و سالهای تاهل رابطه معنی دار و معکوس مشاهده شد ($P=0/03$). علاوه بر این، اکثریت افراد مراجعه کننده در این مطالعه از سطح آگاهی متوسطی در مورد احکام شرعی نفاس برخوردار بودند (۱۳) که بیان کننده وضعیت مطلوب از آگاهی در این زمینه در جامعه اسلامی ما نیست. علاوه بر این، یکی از مسائل مهم در فرآیند پرستاری رعایت اصول ارزشی و اعتقادات بیماران بستری است و بی توجهی به این نکته مهم، باعث سلب اعتماد بیماران به کارکنان گروه پزشکی می‌گردد. بنابراین، خدشه وارده بر خط مقدم درمان که کارکنان پرستاری هستند، صدمات جبران ناپذیری را بر تیم درمان وارد خواهد کرد (۸).

مطالعه حاضر بیانگر این یافته است که سطح آگاهی و نگرش پرستاران در بیمارستان‌های غیر برگزار کننده به تفکیک سن، جنس، بخش بستری، نوع اشتغال و تحصیلات اختلاف معنی داری را نشان نداده است. همچنین، در بیمارستان‌های برگزار کننده کارگاه‌های احکام شرعی، سطح آگاهی و نگرش پرستاران ارتباط معنی داری را با سطح تحصیلات نشان داد؛ به طوری که در بیمارستان‌های برگزار کننده کارگاه‌های احکام شرعی، میزان سطح آگاهی ($P=0/04$) و نگرش ($P=0/03$) پرستاران دارای تحصیلات کارشناسی و کارشناسی ارشد بالاتر گزارش شد. در این رابطه، مدیران پرستاری بیمارستان‌ها باید نحوه‌ی ارائه آموزش‌های لازم به

بنابراین، پیشنهاد می‌شود جهت رعایت بیشتر احکام در ایران اسلامی، آموزش احکام شرعی به پرستاران و بیماران جزء وظایف اصلی کارکنان گروه پزشکی قرار گرفته و در این زمینه آموزش لازم به این افراد داده شود. اجرای فرآیند آموزشی می‌تواند در پرستاران موجهی از توجه و حساسیت به مسائل احکام شرعی را در مراقبت از بیمار ایجاد کند و پاسخ‌هایی به سوالات خاموش پرستاران باشد و آنان به نادانسته‌های خود پی ببرند. این آموزش بدلیل نتایج موفق آن می‌تواند برای سایر رشته‌های دانشگاهی قابل اجرا باشد.

تشکر و قدردانی

نویسندگان این مطالعه وظیفه خود می‌دانند از کلیه دفاتر پرستاری در بیمارستان‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران تشکر و قدردانی کنند. این مقاله حاصل طرح پژوهشی به شماره ۹۳-۰۱-۱۵۳-۲۵۲۵۲ می‌باشد که تحت حمایت مالی معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی تهران قرار دارد.

بیماران را کنترل کنند و به تعیین نیازهای آموزشی بیماران نظارت بیشتری داشته باشند، آگاهی در زمینه احکام شرعی را نیز به عنوان یکی از نیازهای اساسی بیماران مد نظر قرار دهند، و در صورت لزوم در مورد ارائه کلاس‌های آموزشی در زمینه احکام موازین شرعی در حین مراقبت از بیمار نقش موثری را ایفا نمایند.

نتیجه گیری

مطالعه حاضر به بیان آموزش احکام شرعی در گروه پرستاران به عنوان یک گروه بزرگ و تاثیر گذار در نظام سلامت کشور می‌پردازد. لذا این امر، ضرورت توجه به آموزش در رابطه با احکام شرعی را می‌طلبد، زیرا آموزش در این زمینه می‌تواند رضامندی بیماران را از ارائه مراقبت‌ها، افزایش دهد. با توجه به میزان آگاهی ضعیف بیماران از احکام شرعی، و از آنجایی که یکی از اساسی‌ترین اشکالات وضع کنونی امور پزشکی از نظر اسلام نبود اطلاع کافی بیماران از فتوهای مراجع در ارتباط با مسائل شرعی است،

منابع

1. Al-Abd OM. Islamic law ruling on certain medical questions-the argument and supporting evidence. Available at: http://islamset.net/ioms/code2004/Islamic_vision2.html. 2004.
2. Medical Ethics Committee & Islamic Medical Association of North America. Care at the end of life and Euthanasia. Journal of the Islamic Medical Association of North America 1997; 29(1): 100-1.
3. Hathout H. Islam and Euthanasia. Journal of the Islamic Medical Association of North America 1994; 26(1): 152-4.
4. Ebrahim AM. ICU ethical dilemmas. South Africa: The Islamic Medical Association; 2004: 1-60.
5. Athar S. Islamic perspectives in medicine: A survey of Islamic medicine: Achievements & contemporary issues. Chicago: Kazi Publications; 1996: 187-94.
6. Esna Ashari M & Nazemi E. Determine the attitude of doctors and nurses to adapt the educational

centers of Mashhad in 1995. Available at: <http://dochp2.irandoc.ac.ir/FulltextManager/fulltext15/se/66/66419.pdf>. 2003.

7. Tavana N. Performance state of Islamic commandments and canonical provision from the nurses' and patients' view in medical surgical wards of Tehran university of medical sciences' hospitals (1993). *Journal of Nursing and Midwifery* 1999; 13(20): 24-30[Article in Persian].

8. Salleh KM. The Islamic perspectives of caring, Brunei Darussalam: Proceedings of the First International Nursing Conference: Education for Caring, Pengiran Anak Puteri Rashidah Sa'adatul Bolkiah, College of Nursing, 1994.

9. Salleh KM. The Islamic perspectives of caring. Resolutions and recommendations. Islamic caring practices and management in nursing, Brunei Darussalam: Proceedings of the First International Nursing Conference: Education for Caring, Pengiran Anak Puteri Rashidah Sa'adatul Bolkiah, College of Nursing, 1994.

10. Larijani B, Zahedi F & Malek-Afzali H. Medical ethics in the Islamic Republic of Iran. *Eastern Mediterranean Health Journal* 2005; 11(5-6): 1061-72.

11. Larijani B, Malek-Afzali H, Zahedi F & Motevaseli E. Strengthening medical ethics by strategic planning in the Islamic Republic of Iran. *Developing World Bioethics Journal* 2006; 6(2): 106-10.

12. Akrami SM, Osati Z, Zahedi F & Raza M. Brain death: Recent ethical and religious considerations in Iran. *Transplantation Proceedings* 2004; 36(10): 2883-7.

13. Yeke Fallah L. Women's knowledge regarding religious laws of parturition labor in selected center of Iran university of medical sciences. *Holistic Nursing Journal* 2006; 16(2): 41-6[Article in Persian].

The Assessment Of Nurses' Knowledge And Attitude Towards Islamic Commandments In Tehran University Of Medical Sciences (TUMS) Hospitals In 2014

Eisazadeh Nikzad¹ (Ph.D) - Vaskoei Eshkevari Khorshid² (MSc.)
Zebardast Jayran³ (BSc.) - Malek Mohamadi Mohammad⁴ (MSc.)
Shasty Samira⁵ (MSc.)

1 Assistant Professor, Quran, Hadith and Medicine Research Center, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran
2 Ph.D Student in Health Service Management, Treatment Vice Chancellor, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran
3 Master of Science Student in Electronic Learning in Medical Education, Statistics Expert, Deputy of Research, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran
4 Master of Science in Quran and Hadith Sciences, Quran and Family Cultural Center, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran
5 Master of Science in Community Health Nursing, Treatment Vice Chancellor, Imam Khomeini Hospital, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

Abstract

Received : Jun 2015
Accepted : Sep 2015

Background and Aim: Nurses' knowledge and awareness about religious orders is undoubtedly so important in their relationship with patients in hospitals. So, the aim of this study is to compare the knowledge and attitude of nurses before and after their participation in religious orders workshop.

Materials and Methods: In this cross-sectional study, religious knowledge and attitude of 480 nurses working in the hospitals of Tehran University of Medical Sciences (TUMS) were evaluated. The research tool was a questionnaire and such factors as nurses' age, sex, educational level, and type of employment were considered. The data were collected by a questionnaire and analyzed by SPSS software version 19.

Results: Nurses demonstrated a higher level of knowledge and attitude in hospitals where Islamic orders workshop was held than the ones in other hospitals. In total, there was no significant difference among nurses regarding their age, sex, educational level, and type of employment; however, nurses working in surgical wards and those with a postgraduate degree showed a higher level of knowledge and attitude than others.

Conclusion: It is necessary to provide nurses with knowledge about religious orders because such knowledge may increase patients' satisfaction with the care they receive.

Key words: Knowledge, Attitude, Nurse, Hospital, Islamic Orders

* Corresponding Author:
Eisazadeh N;
E-mail:
N/iesazadeh@tums.ac.ir